

(המשך מעמוד 43)

ח-50, למד ארכיאולוגיה ופרהיסטוריה באוניברסיטה העברית, והיה הסטודנט הראשון שהתקבל לאוניברסיטה ללא תעודת בגרות. את לימודיו לא סיים, ובתחילת שנות ה-60 נרשם ללימודי ארכיאולוגיה באוניברסיטת לונדון, שם למד שנה וחצי.

שמריה גוטמן התפרסם כשהחיל לחפור במצדה. הוא היה האיש שאיתר את שביב הנחש ואת מערכת המים במקום. אחרי-כך השתלט על המצדה הפרופסור ייגאל ידין. גוטמן היה תלמידם של הפרופסורים שטקליס ומור. גילה את בית-הכנסת בסוסיא, שליד חברון, ואחר-כך מילחמת ששת-הימים ערך סקר ארכיאולוגי בגולן.

אחד הפרקים המעניינים ביותר בכתביו של ההיסטוריון יוספוס פלאביוס הוא הפרק על חורבן גמלא, שהיה עיר יהודית תוססת בתקופת בית שני. ארכיאולוגים שניסו לאתר את גמלא ואף קבעו את מקומה, לא העלו דבר בחפירה. יום אחד התיישב אחד מחברי הממשלה של גוטמן על גבעה ברמת הגולן, נעץ מבטו בגבעה שממולו קבע "זוהי גמלא", האיש היה יצחק יגאל, חבר אפיקים. שש שנים חופר שמריה גוטמן במקום, וגילויו ירשמו פרק חשוב בתולדות עם ישראל בארץ-ישראל.

בימים אלה, של סערות-רוחות סביב חפירת עיר דוד, כשאנשי דת מזלזלים בחשיבותה של הארכיאולוגיה ומפריעים באופן פרוץ לחפירות, ביקשתי לראות

נגדים לחפירות. מהי החשיבות של עיר דוד?

בעיר דוד קם בית-המיקדש הראשון. השבטים הקימו את בית-המיקדש, שביטא את אחדות העם. אם רוצים ללמוד את התקופה, כל חפירה ארכיאולוגית יכולה

יאנוס נשלח עליידי נירון קיסר לארץ, לדכא את המרד.

מי היה מנהיג העם בתקופת המרד הראשון?

לא היה מנהיג לעם.

המקורות שלנו הם בהלכה, ואין ללמוד היסטוריה מלימוד הלכה. חכמי ישראל לא עסקו בכתיבת היסטוריה, אלא בחיזוקו הרוחני של העם

ומי עמד בראש המרד?

מבחינה דתית-רוחנית, ניהלו את העם הכהנים הגדולים. זו היתה מסורת. היתה קבוצה שניה של חכמי-ישראל, שידעו הרבה בתורה הביאה לזה שיהיו מובילי הדרך. גם השילטון האימפריאליסטי מינה סוחרים גדולים לתפקידים ציבוריים, כך שקשה להגיד מי היה מנהיג המרד. המרד פרץ בכל קצות ארץ, בכל מחוז, ולכל מחוז היו מנהיגיו.

יוספוס פלאביוס מזכיר שמות כמו שימקון בריגיוורא, יוחנן מגוש חלב ואליעזר בן-יאיר.

כמובן, היו מנהיגים רבים. במישפחה אחת של גליליים צמחו מנהיגים במשך דורות. היתה זו מישפחתו של יהודה איש גמלא. אפילו אלעזר בן-יאיר ממצדה היה בן המישפחה הזו. לא היה גבר במישפחתו של איש גמלא שלא מת בקרב או הוצא להורג. יש לזכור כי המרד הראשון פרץ נגד הרומאים במחוזות שונים, שבהם קמו אנשים ועמדו בראשו. המרד לא פרץ מירור שלם, עליידי אנשים שמילאו תפקידים ראשיים בהנהלה הפנימית של העם. לא הזכרתי המון שמות של אנשים שעמדו בראש המרד — בציפורי, בסבריה, בקריסיה. יש לזכור, וזה חשוב, שהמרד לא פרץ בעקבות הוראה והכוונה של הקבוצה המקובלת כראשיהעם.

בין ראשי העם היו בוגדים כמו יוחנן בן-זכאי, שברח בתוך ארזות-מתים מירושלים.

אני איני רואה ביוחנן בן-זכאי בוגד. בן זכאי התנגד למרד. הוא הבין שאין עם מי לדבר ואין על מי להשפיע, והעם הולך ונהרס. הוא הבין שצריך למצוא אפשרות להציל את העם בדרך אחרת. מפני שראה שאין לו אפשרות להציל את העם מירור שלם, החליט ללמד את העם איך לחיות באיזור הגמצא מחוץ לקרבות. לו חיייתי באותה תקופה בירושלים היו לי בוודאי ויכוחים איתו. אבל בוגד? מה זה בוגד? יוחנן בן-זכאי לא הראה לטיטוס דרכים נסתרות להיכנס לירושלים. אני נוהר מל-כנותו בוגד. אני לא מסכים לדעתו, אך בוגד לא היה. בוגד צריך להרוג, אי אפשר

גוטמן חופר במירד-יהודה

הארכיאולוגיה משרתת את ההיסטוריה?

אותו. מכאן שהארכיאולוגיה אינה מתייחסת בזלזול לקברים. צריך למצוא דרך, על פי ההלכה, להעביר קברים פרוצים למקור מות של קבע.

לפני כמה ימים הלך תישעה

את שמריה גוטמן. רציתי לשוחח איתו על חשיבותה של הארכיאולוגיה וזוהי בחודש אב, הוא החודש שביטומו התשיעי חרב בית-המיקדש בפעם השנייה. רציתי לשוחח איתו על המרד הראשון ועל המרד השני. לשאול אותו על השפעת המרידות על עם ישראל בארץ ובעולם, ועל המסקנות שהגיע אליהן במיסגרת עבודתו, כארכיאולוג וכהיסטוריון.

פגשתי בשמריה בביתו, שבשיכון חוותי-קים בקיבוץ נען. אשתו שרה הכינה קפה, וילדיו — מיכל עם בעלה ידין ויפתח עם אשתו גילה כבשו את הבית עם ילדיהם. הבת הצעירה יעל שוחה עם מישפחתה בחו"ל. רגלו של שמריה היתה חבושה בגבס. שבוע קודם לכן, בעת חפירות בתל-גמלא, התדרדרה אבן ענקית ואיימה לפגוע בראשו של אחד החופרים. שמריה עצר את האבן ברגלו, הציל את האיש. הוא תמיד לעבוד יומיים עם רגל פגועה ורק כשהורק בסוף השבוע לנען, ביקש מנהל לעצור בבית החולים קפלן ברחובות. שם קבעו את רגלו בגבס.

בעיקבות חפירות בעיר דוד פרצו מחומות בירושלים. אני שואל דתיים, ובראשם חרב הראי שי לישראל, חרב שלמה גורן, מתי

יוספוס פלאביוס לא היה בוגד?

פלאביוס עשה כמה מעשים המתקרבים למעשי-בגידה. לו חיייתי באותה תקופה הייתי לבטח הורג אותו. יש סיפור שהוא מספר על עצמו. כשהיה מפקד הגליל, בזמן מלחמת יודפת, הוא ברח מהעיר מיד אחרי שנפלה בידי הרומאים והסתתר במערה עם קבוצה של לוחמים יהודים. אשה אחת גילתה לרומאים כי המפקד מסתתר במערה. בא אחד הגנרלים הרומאיים וקרא ליהודים לצאת. הוא אמר להם שהמלחמה נגמרה. החברה אמרו לא, אנחנו לא נצא — נתאבד ולא נכנע! פלאביוס ניסה להסביר להם עד כמה אין הגיון בהתאבדות, והם בשלי-הם: אנחנו נתאבד! הוא חשש שמא ינהרג גם אותו והציע הסדר: נפיל גורל ונהרוג איש את רעהו. הוא ניהל את ההגדרה, כמובן, וכך נהרגו כולם האחד את השני, עד שנותרו רק שניים, הוא ועוד אחד. פלאביוס רימה את הלוחמים בהגדרה, והש-איר את עצמו אחד משני האחרונים. אחרי-כך שיכנע את הבחור להתמסר לרומאים, והם יצאו מהמערה. והרי זו בגידה בחברים לנשק, וזוהי רק דוגמה אחת. אחרי שנחתם הצטרף לצבא טיטוס, שחנה מול ירושלים, וכי לא דיבר נגד מנהיגי המרד? כל אלה הם בבחינת בגידה, אך אני איני מקבלם כבגידה. אדם אינו חייב לרצות למות או לאבד-עצמו לדעת. אדם משתדל להיוותר בחיים, וזו אינה בגידה.

אך פלאביוס נותר חי מפני שבגד בחבריו.

הם היו הורגים זה את זה במילא. זו אינה בגידה. יש בגידה הרבה יותר גדולה שהוא היה שותף לה: יוספוס פלאביוס, אריסטוקרט צעיר מירושלים, תלמיד חכם, בן למישפחת כהנים גדולה, התנגד למרד נגד הרומאים. הוא, עם שכבה שלמה של אריסטוקרטים וחכמי-ישראל, שופטים ודיי-נים, וחלק גדול מן הפרושים — הוא עצמו מספר את זה — הטיפו נגד המרד, עד שפחד הקנאים נפל עליהם. הוא הסתתר בבית-המיקדש, ששם, כידוע, אסור להרוג. כשהמרד התגבר, הבינה הקבוצה שהתח-נגדות לא תועיל. ואז היא קיבלה על עצמה לנהל את המרד. כל המנהיגים, כולל פלאב-יוס, הקימו הנהגה לוחמת בירושלים, והני-גה זו שלחה מפקדים מטעמה לכל קצות הארץ, לנהל את המרד. השכבה המתנגדת למלחמה ולמרד קיבלה על עצמה להנהיגם.

מה קרה למנהיגיו הטבעיים של המרד, אותם שעזו מבין שור-רות העם?

לדעתי הם סילקו את כל אלה שבאופן טבעי היו מנהיגי המרד, וכך יצרו משבר עוד יותר גדול בקרב העם. וכשאני אומר סולקו איני מבטל אפשרות שהרגו אותם. וכשאנשים שאינם מאמינים במרד לקחו על עצמם להנהיגו, הם גרמו להחלשה עצר מה בקרב העם ולסיכוסוכים פנימיים ומיר-תרים, ואז, בעיקבות החלשת כוח ההתמר-דות, נוצרו כיתות פרטיזניות והמרד הפך למלחמת-אחיים, וזוהי הבגידה הגדולה ב-יותר. פלאביוס מונה כמפקד הגליל, וזוהי בגידתו הגדולה.

מדוע, לדעתך, החליטו המנהיגים מתנגדי המרד להצטרף אליו? מה הניע אותם לספק את המנהיגים הטבעיים לזרוע פירוד בעם?

אני רוצה להתייחס אליהם בצורה חיר-בית, ולכן אומר שהחליטו לקחת על עצמם את ניהול המרד כדי שאפשר יהיה לסיימו במהירות ולהגיע להסכם עם הרומאים. ה-מרד היה חסר סיכוי, ובקרב העם התהוו סיכוסוכים פנימיים. לא היתה אחדות.

האם המרד היה מצליח לו היה העם מאוחד?

איני אומר זאת. יכול להיות שלעולם לא היו מנצחים את האימפריה ומביסים את טיטוס.

בהיסטוריה היהודית נחשב טיטוס כמחריב הבית השני. יו-ספוס פלאביוס טוען שטיטוס התי-נגד לשריפת בית-המיקדש וציווה לשרוף רק את שערי-הכסף שלו. מה דעתך?

טיטוס נתן פקודה לשרוף, ושרפו. אחר-כך הבין שעשה טעות, ושהמעשה יעשה רעש בעולם. לכן הטיל את האשמה על חייל אלמוני. פלאביוס מספר שהיתה מוע-צת-צבא ובמעצת זו הגיעו למסקנה שאם

להשאירו בחיים. אבל אסור להרוג אדם בגלל הבדלי השקפות. והרי הקנאים הרגו את יהושע בן-גמלא בגלל שהטיף נגד המרד. ואילמלא ברח יוחנן בן-זכאי, היו הורגים גם אותו.

כאב. ברשותך נעבור לתקופת ה-מרד הראשון, שבסופו חרב בית-המיקדש.

המרד פרץ בשנת 66 לספירה, ואספ-